

Raporti Vjetor i Monitorimit 2025 i Inspektoratit Qendror të Punës

Autore: **Antoneta Zhjeçi**

Botuar nga: **Qendra për Politika dhe Avokim**

www.qpa-rks.org

cpa.kosova@gmail.com

+383 (0) 38 226 530

Data: **Dhjetor 2025**

Të drejtat e autorit © 2025. Qendra për Politika dhe Avokim. Të gjitha të drejtat e rezervuara. Asnjë pjesë e këtij botimi nuk mund të riprodhohet, ruhet në një sistem rikuperimi ose transmetohet, në asnjë formë ose me asnjë mjet, elektronik, mekanik, fotokopjues, regjistruar ose ndryshe, pa lejen paraprake me shkrim të botuesit.

"Ky publikim është mbështetur nga Agjencia Suedeze e Bashkëpunimit Ndërkombëtar për Zhvillim (SIDA) përmes projektit Human Rightivism që implementohet nga Community Development Fund (CDF) dhe mbikqyrur nga Ambasada Suedeze në Kosovë. Përgjegjësia për përmbajtjen e këtij publikimi i takon tërësisht autorëve/eve. SIDA nuk ndan domosmoshërisht pikëpamjet dhe interpretimet e shprehura"

Përmbledhje Ekzekutive.....	4
Metodologjia	5
Integriteti dhe Profesionalizmi Institucional	7
Sektori i Ndërtimit	9
Sektori i Prodhimit.....	12
Marrëdhëniet e Punës: Kurthi i Formalizimit dhe Dilema e Orarit të Punës	15
Shëndeti në Punë dhe Mungesa e Specialistëve	18
Të dhënat dhe transparenca.....	21
Rekomandime	23

Përmbledhje Ekzekutive

Viti 2025 zbuloi një paradoks të ashpër të sasisë kundrejt cilësisë në inspektimet e punës në Kosovë. Inspektorati Qendror i Punës kreu më shumë inspektime në vendin e punës sesa në vitet e kaluara - një intensifikim veçanërisht i dukshëm në sektorët me rrezikshmëri të lartë si ndërtimi. Në letër, kjo rritje duhet të ishte përkthyer në vende pune më të sigurta, megjithatë rezultatet tregojnë një histori tjetër. Aksidentet fatale dhe lëndimet serioze vazhduan të ndodhin në mënyrë shqetësuese, veçanërisht në ndërtim. Mekanizmat e zbatimit mbeten mjerisht joefektive. Inspektorët shpesh kontrollojnë kutitë e pajtueshmërisë ligjore (duke lëshuar raporte, duke cituar shkelje), por ndikimi thelbësor është minimal. Shumë punëdhënës i trajtojnë gjobat dhe penalitetet si një kosto të papërfillshme të të bërit biznes, dhe disa madje i shpërfillin hapur urdhrat e inspektorëve. Për shembull, në një rast, një urdhër ndalimi i punës në një kantier të madh ndërtimi u injorua në heshtje ndërsa puna rifilloi të nesërmen, gjë që është një ilustrim i qartë se ndëshkimet aktuale nuk kanë forcë parandaluese. Ndërkohë, gabimet themelore procedurale nga vetë inspektorët, nga dështimi për të paraqitur identifikimin në terren deri te neglizhenca e protokolleve të tyre të sigurisë, kanë gërryer besueshmërinë e institucionit.

Në përmbledhje, viti 2025 pati më shumë aktivitet inspektimi se kurrë, megjithatë pak përmirësim në kushtet aktuale të punës. Të dhënat dhe vëzhgimet në terren paraqesin një pamje kritike se inspektorët e punës shpesh zbatojnë rregullat në formë, por jo në substancë. Shumë inspektime i tejkalojnë kërkesat e dokumentacionit pa adresuar rreziqet në vend, dhe madje edhe kur gjenden shkelje, pasojat janë të dobëta. Korniza e ligjit të punës në Kosovë (veçanërisht Ligji Nr. 03/L-212 për Punën, në përputhje me direktivat e BE-së) ekziston kryesisht "në letër"; në praktikë, zbatimi është i ngadaltë dhe i pabarabartë¹. Inspektorati Qendror i Punës është i zënë në një cikël të sasisë në rritje me cilësi të dobët, duke i lënë punëtorët vetëm pak më të sigurt se më parë. Ky raport analizon pse këto mekanizma zbatimi po dështojnë pavarësisht aktivitetit më të madh. Ai shqyrton çështjet e integritetit institucional brenda Inspektoratit, sfidat specifike të sektorit (nxirren në pah ndërtimi dhe prodhimi), boshllëqet në zbatimin e marrëdhënieve të punës, dimensionin e munguar të shëndetit në punë dhe mangësitë e rënda të transparencës së të dhënave. Në fund, ai propozon rekomandime strategjike duke përfshirë sanksione më të ashpra (deri në kriminalizimin e mosbindjes së qëllimshme të urdhrave të sigurisë) dhe modernizim sistematik për të thyer ciklin e zbatimit joefektiv.

¹Komisioni i BE-së. *Raporti për Kosovën 2025*. 2025. Qasur në: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/127563ea-4c03-44a4-b56c-2d569afd86a5_en?filename=kosovo-report-2025.pdf

Metodologjia

Ky raport bazohet në monitorimin e pavarur të Qendrës për Politika dhe Avokim (QPA) të 30 inspektimeve të punës të kryera në të gjithë Kosovën në vitin 2025. QPA përdori një matricë "Pyetje kundrejt Provës" për të vlerësuar çdo inspektim. Monitoruesit shoqëruan inspektimet (pa ndërhyrë) dhe regjistruan dy dimensione kritike për çdo kërkesë ligjore të kontrolluar: përputhshmërinë procedurale ("A pyeti apo verifikoi inspektori këtë pikë?") dhe përputhshmërinë thelbësore ("A e përmbushi punëdhënësi kërkesën, pas provës?"). Në praktikë, çdo vëzhgim u kodua me një kombinim simbolesh për të kapur këto dimensione. Një shenjë kontrolli (✓) tregon se inspektori e përmbushi detyrën e tij procedurale duke bërë pyetjen përkatëse ose duke kërkuar prova, ndërsa një (X) tregon se inspektori nuk arriti ta adresonte atë çështje, e cila është një neglizhencë procedurale. Rezultatet thelbësore, nga ana tjetër, shënohen me "+" për përputhshmëri (punëdhënësi i përmbushi kriteret) ose "-" për një shkelje (punëdhënësi nuk i përmbushi kërkesat ligjore). Kështu, një kod si "✓ -" do të thotë se inspektori e bëri punën e tij ose të saj duke kontrolluar dhe u gjet një shkelje, ndërsa "✓ +" do të thotë se inspektori kontrolloi dhe gjeti përputhshmëri. Një "X" i vetëm do të thoshte se inspektori e ka injoruar plotësisht atë aspekt, duke lënë një boshllëk në inspektim. Në rastet kur një artikull nuk ishte i zbatueshëm ose nuk kishte asnjë informacion të disponueshëm, monitoruesit përdornin "?" për të treguar paqartësinë.

Duke përdorur këtë matricë, QPA ishte në gjendje të dallonte çështjet e pazbuluara për shkak të mbikëqyrjes së inspektorëve dhe ato ku inspektorët vepruan, por zbuluan probleme. Për shembull, nëse një makinerie në një fabrikë i mungonte një mbrojtëse sigurie dhe inspektori e vuri re atë, rezultati mund të ishte "✓ -" (e kërkuar/e vëzhguar dhe shkelja është e pranishme). Nëse inspektori kalonte pranë makinës pa e kontrolluar mbrojtësen, ai rrezik do të regjistrohej si "X" (i pa kontrolluar fare) në të dhënat tona, pavarësisht nga realiteti themelor. Kjo qasje lejoi që analiza të shkonte përtej numërimit të shkeljeve; ajo hedh dritë mbi performancën e vetë inspektorëve. Duke dalluar pajtueshmërinë procedurale nga pajtueshmëria thelbësore në vendin e punës, ne mund të përcaktojmë nëse zbatimi i dobët është për shkak të inspektorëve që nuk bëjnë mjaftueshëm ose punëdhënësve që shpërfillin rregullat (ose, siç ndodh shpesh, të dyjave).

30 inspektimet e monitoruara zunë vend në disa rajone dhe sektorë ekonomikë për të dhënë një pamje përfaqësuese. Vendet përfshinin projekte ndërtimi, fabrika prodhimi, biznese shërbimesh dhe mikpritjeje, ndër të tjera, në zona të tilla si Prishtina, Mitrovica, Ferizaj, Prizren dhe më gjerë. Çdo inspektim u vëzhgua nga një monitorues i QPA-së i cili vuri re, në kohë reale, veprimet e inspektorëve dhe përgjigjet e punëdhënësit. Monitoruesit gjithashtu morën parasysh faktorët kontekstual, për shembull nëse inspektorët ndiqnin protokollet bazë si paraqitja e identifikimit zyrtar në hyrje, ose veshja e pajisjeve mbrojtëse personale (PPM) kur hynin në vendet e rrezikshme të punës. Seti i të dhënave që rezultuan (i përmbledhur në një shtojcë të këtij raporti) ofron një vështrim të detajuar mbi zbatimin në veprim. Modelet që dolën nga këto inspektime të monitoruara formojnë bazën e gjetjeve tematike në këtë raport. Përveç kësaj, QPA përfshiu

vëzhgime cilësore dhe dëshmi nga punëtorët dhe punëdhënësit, aty ku ishte e mundur, për të verifikuar në mënyrë të kryqëzuar pretendimet e inspektorëve kundrejt realitetit në punëtori. Metodologjia, në thelb, shqyrton jo vetëm rezultatet e inspektimeve, por edhe mënyrën se si u arritën në këto rezultate, duke zbuluar nëse rritja e inspektimeve në vitin 2025 përputhej me zellin dhe efektivitetin në terren.

Integriteti dhe Profesionalizmi Institucional

Integriteti dhe profesionalizmi i inspektorëve të punës janë themelet e zbatimit efektiv dhe në vitin 2025, këto themele ishin shpesh të lëkundshme. Një problem i dukshëm ishte dështimi i shumë inspektorëve për të paraqitur kartat zyrtare të identifikimit (ID) me fillimin e një inspektimi, veçanërisht në rajone të caktuara. Në zyrat rajonale të Mitrovicës dhe Ferizajt, monitoruesit dokumentuan se në *çdo* inspektim të vëzhguar, inspektorët e punës hynin në ambiente dhe vazhdonin punën e tyre pa treguar kartën e tyre të identifikimit ose distinktivin e lëshuar nga qeveria. Kjo mund të duket si një formalitet i vogël, por ka pasoja serioze. Ligjërisht, një inspektim mund të kundërshtohet ose të konsiderohet i pavlefshëm nëse zyrtarët nuk e identifikonin veten siç duhet si inspektorë. Duke hequr dorë nga ky protokoll bazë, këta inspektorë i lanë veprimet e tyre të zbatimit të hapura për diskutim dhe minuan formalitetin e procesit. Punëdhënësit në këto rajone, të vetëdijshëm për këtë dobësi, u vunë re se e trajtonin inspektimin pothuajse si një vizitë informale dhe jo si një audit rregullator, pasi disa menaxherë madje i shoqëruan inspektorët nëpër vende sikur të bënin një tur të rastësishëm, duke reflektuar një respekt të zvogëluar për autoritetin e inspektoratit.

"Krizë e Identitetit" brenda Inspektoratit flet për një kulturë më të gjerë të vetëkënaqësisë ose trajnimit të pamjaftueshëm. Kjo sugjeron që Inspektorati Qendror i Punës i Kosovës nuk ka vendosur standarde profesionale uniforme në të gjitha zyrat e tij në terren. Në të kundërt, gjatë inspektimeve në Prishtinë (rajoni i kryeqytetit), monitoruesit vunë re se inspektorët vazhdimisht paraqisnin dokumentet e tyre të identifikimit në fillim, duke krijuar menjëherë një ton formal. Kjo mospërputhje nënkupton që mbikëqyrja e menaxhimit dhe disiplina e brendshme ndryshojnë ndjeshëm sipas rajonit, një çështje që udhëheqja qendrore e Inspektoratit duhet ta adresojë.

Po aq shqetësuese është ajo që është quajtur hipokrizia e "Kaskës së Makinës" midis inspektorëve në sektorët me rrezik të lartë. Inspektorët e punës, sipas rregullores, supozohet të modelojnë sjelljen e sigurisë, duke përfshirë përdorimin e pajisjeve mbrojtëse personale (PPM) si kaskat e forta dhe jelekët reflektues kur hyjnë në vendet e ndërtimit ose në vende të tjera të rrezikshme pune. Në praktikë, viti 2025 tregoi se inspektorët shpesh i posedojnë pajisjet e kërkuara, por thjesht i lënë ato në automjetet e tyre. U regjistruan incidente të shumta ku inspektorët mbërritën në një vend ndërtimi, veshën jelekun e tyre me dukshmëri të lartë (minimumi i domosdoshëm), por lanë kaskat e tyre në makinë, duke vazhduar të ecin nëpër zonat aktive të ndërtimit. Implikimet e kësaj hipokrizie janë të thella. Së pari, ajo kompromenton sigurinë personale të inspektorëve (hyrja në një mjedis të pasigurt pa mbrojtje), gjë që në vetvete është e papranueshme. Por së dyti, dhe ndoshta më e rëndësishmja, ajo minon autoritetin moral të inspektorëve: si mund t'i zbatojnë ata me besueshmëri rregullat që vetë i injorojnë dukshëm? Mesazhi që u dërgohet punëtorëve dhe punëdhënësve është se rregullat e sigurisë ndoshta nuk janë vërtet serioze - ato janë diçka që duhet të zbatohet kur dikush po shikon, por nuk u besohet. Kjo kulturë e "bëj siç them unë, jo siç bëj unë" e pengon aftësinë e Inspektoratit për të nxitur një kulturë të vërtetë sigurie në ndërmarrje.

Monitorimi ynë vuri re raste të inspektorëve që kryenin inspektime të nxituara, të bazuara në listën e kontrollit, pa u angazhuar me punëtorët ose pa vëzhguar realisht proceset e punës - një qasje mekanike që lë të kuptohet se nuk ka trajnim të mjaftueshëm ose lodhje/ngarkesë e tepërt e inspektorëve. Për shembull, në disa inspektime në fushën e prodhimit, inspektorët iu përmbajtën një liste të paracaktuar pyetjesh dhe nuk devijuan edhe kur situata në terren kërkonte qartë hetim më të thellë. Në një rast, një inspektor në një fabrikë përpunimi ushqimi nuk vuri re se një makinë nuk kishte mbulesë të butonit të ndalimit emergjent, sepse nuk ishte në mënyrë të qartë në listën e kontrollit. Për më tepër, inspektorët ende po plotësojnë raporte të shkruara me dorë, me kopje karboni në vend ngjarje (shpesh në formularë letre "indigo" trefish). Kjo metodë jo vetëm që konsumon kohë që mund të shpenzohej për të vëzhguar kushtet, por gjithashtu rezulton në shkrim të nxituar me dorë dhe detaje minimale në përshkrimin narrativ të gjetjeve. Monitoruesit panë raporte ku "përshkrimi i shkeljeve" ishte fjalë për fjalë një ose dy fjali të paqarta për një inspektim që mbulonte një strukturë të tërë. Një shkurtësi e tillë shpesh nuk mund të kapë nuancën e shkeljeve komplekse të punës. Është një simptomë e një force inspektimi që e trajton punën si një formalitet dhe jo si një mision për të zbuluar dhe korrigjuar në mënyrë aktive padrejtësitë dhe rreziqet në vendin e punës.

Sektori i Ndërtimit

Ndërtimi vazhdon të jetë një nga sektorët më sfidues për inspektimin e punës në Kosovë dhe mbetet ndër industritë me rrezikun më të lartë për punëtorët. Vit pas viti, ai regjistron një pjesë disproporcionale të lëndimeve të rënda dhe vdekjeve, dhe viti 2025 tregoi se ky rrezik strukturor ende nuk është zvogëluar mjaftueshëm. Megjithëse të dhënat zyrtare tregojnë një rënie të lehtë në shkallën e përgjithshme të aksidenteve fatale në vendin e punës krahasuar me vitet e kaluara, kushtet e vëzhguara në vendet e ndërtimit sugjerojnë se rreziqet e sigurisë mbeten të konsiderueshme. Vetëm gjatë gjysmës së parë të vitit, disa incidente serioze tërhoqën vëmendjen e publikut ndaj boshllëqeve të vazhdueshme në parandalimin dhe menaxhimin e rrezikut. Në prill, një punëtor i ri ndërtimi në Prishtinë humbi jetën pasi ra nga një strukturë, ndërsa një punëtor tjetër u plagos rëndë në një shembje të veçantë menjëherë pas kësaj. Këto incidente, të mbuluara gjerësisht nga media, tregojnë dobësi të përsëritura në zbatimin e vazhdueshëm të masave themelore të sigurisë, siç janë skelet e sigurt, sistemet e mbrojtjes nga rënia dhe mbrojtja adekuatë e vendeve të gërmimit. Raportimi i industrisë dhe hetimet mediatike kanë treguar gjithashtu se afatet e shkurtra dhe presionet e kostove vazhdojnë të ndikojnë në vendimet që lidhen me sigurinë, me disa zhvillues që shtyjnë ose minimizojnë investimet në infrastrukturën mbrojtëse, siç janë stabilizimi i tokës ose skelet me cilësi të lartë. Ndërsa këto masa kërkojnë burime paraprake, mungesa e tyre rrit ndjeshëm rrezikun dhe nxjerr në pah nevojën për stimuj më të fortë, llogaridhënie më të qartë dhe bashkëpunim të qëndrueshëm midis inspektorëve, punëdhënësve dhe organeve të tjera rregullatore për të përmirësuar rezultatet e sigurisë në këtë sektor.

Inspektorët e punës supozohet të jenë bastioni kundër këtij rrezikimi të punëtorëve të nxitur nga fitimi. Në vitin 2025, ata e rritën praninë e tyre në vendet e ndërtimit - pjesërisht në përgjigje të aksidenteve të profilit të lartë dhe presionit të BE-së për të intensifikuar inspektimet në sektorët me rrezik të lartë. Të dhënat tona të monitorimit tregojnë disa inspektime ndërtimi ku inspektorët identifikuan shkelje serioze: hapësira ashensori të hapura pa barrikada (rrezik rënieje), punëtorë në kate të larta pa asnjë sistem rripi ose ndalimi rënieje, mungesë kangjellash perimetri në skele dhe mungesë helmetash për punëtorët. Në raste të tilla, inspektorët i regjistruan siç duhet shkeljet dhe në disa raste lëshuan urdhra "Ndërprerje e Punës" në vend, siç i fuqizon ata Ligji për Sigurinë dhe Shëndetin në Punë (Ligji Nr. 04/L-161) kur ekziston një rrezik i menjëhershëm për jetën ose shëndetin. Në letër, një urdhër për Ndërprerje të Punës është një nga mjetet më të forta të zbatimit pasi kërkon që punëdhënësi të ndalojë operationet (të paktën pjesën e operationeve që paraqesin rrezik) derisa rreziku të korrigjohet dhe inspektorati ta heqë urdhrin. Megjithatë, gjetjet tona zbulojnë një model shqetësues të kundërshtimit rregullator nga disa kompani të mëdha ndërtimi. Disa dëshmitarë dhe vizita pasuese treguan se disa kantiere rifilluan punën plotësisht ose pjesërisht menjëherë pasi inspektorët u larguan, duke e injoruar në thelb njoftimin për Ndërprerjen e Punës.

Kjo tregon thelbin e problemit: gjobat janë shumë të ulëta dhe zbatimi shumë i dobët për të penguar ndërtuesit me burime të mira financiare. Sipas rregulloreve aktuale, gjobat monetare edhe për shkelje të rënda të sigurisë (si mungesa e mbrojtjes nga rënia ose injorimi i një urdhri për ndalimin e punës) shpesh janë në rendin e disa qindra deri në disa mijëra euro. Për një projekt të madh ndërtimi me vlerë miliona, gjoba të tilla janë të parëndësishme - ato bëhen thjesht një kosto tjetër e të bërit biznes, një tarifë e vogël për lejen për të vazhduar të funksionojë në mënyrë të pasigurt. Në fakt, firmat e mëdha parashikojnë buxhetin për këto gjoba. Kjo i bën sanksionet joefektive si një pengesë. Kur një shkelje e sigurisë rezulton, të themi, në një gjobë prej 1,500 eurosh, por korrigjimi i problemit (p.sh., instalimi i skelave të duhura ose ndërprerja e punës për një javë) do të kushtonte 15,000 euro në materiale dhe kohë të humbur, llogaritja e ftohtë për shumë kompani është të paguajnë gjobën dhe të vazhdojnë. Disa shkelës të përsëritur në sektorin e ndërtimit duket se i trajtojnë vizitat e inspektorëve si shqetësime rutinë. Kjo është pandëshkueshmëri me çdo emër tjetër.

Natyra e incidenteve serioze të ndërtimit në vitin 2025 vazhdoi të jetë e lidhur ngushtë me rreziqet që lidhen me rënien, të cilat njihen gjerësisht si ndër rreziqet më kritike në kantieret aktive të ndërtimit. Brenda inspektimeve të monitoruara nga QPA, rreziqet nga rënia ishin vazhdimisht të dukshme dhe, në disa raste, ishin të lehta për t'u identifikuar gjatë një kontrolli standard. Monitoruesit vunë re punëtorë që punonin në lartësi në pragje të ngushta pa parrakë mbrojtës të përshtatshëm, muratorë që punonin në skele ku dërrasat dhe mbrojtjet e skajeve ishin të paplota, dhe boshte të hapura ashensori ose hapje dysHEMEJE që nuk ishin të mbrojtura në mënyrë të vazhdueshme ndërsa puna ishte në vazhdim. Në një inspektim të monitoruar të një kantieri ndërtimi shumëkatësh, hapësira e hapur e ashensorit në një kat të sipërm nuk kishte një pengesë në kohën e vizitës. Inspektori e dokumentoi çështjen si shkelje dhe udhëzoi palën përgjegjëse të siguronte hapjen. Ky lloj gjetjeje ilustron një sfidë më të gjerë dhe të përsëritur në sektor. Masat formale të pajtueshmërisë, duke përfshirë ekzistencën e një dokumenti të vlerësimit të rrezikut siç kërkohet sipas Ligjit Nr. 04/L-161, janë shpesh të pranishme në dokumentacion, megjithatë ato nuk përkthehen gjithmonë në kontroll sistematik të rreziqeve në vetë kantierin. Hendeku midis procedurave të shkruara dhe praktikave të përditshme të punës mbetet një nxitës kryesor i rrezikut, dhe përforcon rëndësinë e ndjekjes së vazhdueshme, përgjegjësisë më të qarta në vend dhe stimulje më të fortë për punëdhënësit që të ruajnë masat mbrojtëse përtej momentit të inspektimit.

Një tjetër çështje e përsëritur e vërejtur në ndërtim lidhet me përdorimin e pajisjeve mbrojtëse personale nga punëtorët dhe mënyrën se si përcaktohet përgjegjësia për përdorimin e tyre në vend. Gjatë disa inspektimeve, punëtorët u vunë re pa helmata ose pajisje të tjera mbrojtëse, një situatë që punëdhënësit shpesh ia atribuonin sjelljes individuale dhe jo praktikave të menaxhimit të vendit. Në diskutimet në vend, disa punëtorë treguan se pajisjet mbrojtëse nuk kërkoheshin ose zbatoheshin vazhdimisht për të gjitha detyrat, veçanërisht gjatë aktiviteteve të shkurtra ose rutinë, dhe se pritjet rreth përdorimit të tyre ishin të pabarabarta. Kjo tregon një sfidë më të gjerë në menaxhimin e sigurisë, ku prania e vetëm PPM-ve trajtohet si e mjaftueshme, ndërsa

mbikëqyrja aktive dhe zbatimi i vazhdueshëm nga punëdhënësit janë të kufizuara. Përdorimi efektiv i pajisjeve mbrojtëse varet jo vetëm nga disponueshmëria e tyre, por edhe nga rregulla të qarta, mbikëqyrja e rregullt dhe një kulturë në vendin e punës që i jep përparësi sigurisë në të gjitha aktivitetet. Kur mungojnë këta elementë, përgjegjësia transferohet në mënyrë joformale te punëtorët, edhe pse punëdhënësit mbajnë detyrimin ligjor si për të siguruar PPM të mjaftueshme ashtu edhe për të siguruar që ato përdoren saktë në çdo kohë. Kjo dinamikë rrezikon të largojë vëmendjen nga kontrollet më sistematike të sigurisë, të tilla si skelet e stallave, hapjet e mbrojtura dhe masat e projektuara për mbrojtjen nga rënia, të cilat kërkojnë planifikim në nivelin e punëdhënësit dhe angazhim të qëndrueshëm përtej sjelljes individuale.

Analiza gjithashtu nxjerr në pah një sfidë strukturore që lidhet me ndarjen e përgjegjësive në mbikëqyrjen e ndërtimit. Inspektorët e punës janë të mandatuar të adresojnë kushtet e sigurisë dhe shëndetit në punë në vendet e ndërtimit, ndërsa inspektorët komunalë të ndërtimit janë përgjegjës për pajtueshmërinë me kodet e ndërtimit dhe kërkesat e sigurisë strukturore. Ngjarjet në vitin 2025 treguan se kur këto funksione mbikëqyrëse veprojnë paralelisht dhe jo në koordinim, rreziqet e rëndësishme mund të bien midis mandateve institucionale. Në rastet që përfshijnë paqëndrueshmërinë e tokës dhe sigurinë e gërmimeve në Prishtinë, raportimi publik tregoi se masat parandaluese të lidhura me mbikëqyrjen strukturore nuk ishin zbatuar mjaftueshëm, edhe pse pasojat në fund të fundit prekën punëtorët në vend. Ndërsa masa të tilla mund të bien jashtë mandatit të drejtpërdrejtë të Inspektoratit të Punës, mungesa e tyre ende rezulton në dëmtim në punë, duke nënvizuar natyrën e ndërlidhur të sigurisë në ndërtim. Kjo situatë tregon nevojën për koordinim më të ngushtë dhe shkëmbim informacioni midis inspektorëve të punës dhe autoriteteve komunale, në mënyrë që rreziqet e sigurisë të adresohen në mënyrë gjithëpërfshirëse dhe jo në silo të izoluara rregullatore. Në të njëjtën kohë, parandalimi efektiv varet nga çdo institucion që ushtron plotësisht mjetet e disponueshme brenda mandatit të tij. Për inspektorët e punës, kjo përfshin përdorimin në kohë të masave administrative, ndjekjen e qartë të udhëzimeve korrigjuese dhe bashkëpunimin me autoritetet e tjera kur rreziqet vazhdojnë. Forcimi i mekanizmave të koordinimit, sqarimi i rrugëve të përshkallëzimit dhe përforcimi i zbatimit të qëndrueshëm në të gjitha institucionet do të ndihmonin në sigurimin që kërkesat ligjore të përkthehen më me besueshmëri në kushte të sigurta pune në vendet e ndërtimit.

Sektori i Prodhimit

Në dallim nga rreziqet më të dukshme të pranishme në vendet e ndërtimit, sfidat e sigurisë në sektorin e prodhimit gjatë vitit 2025 ishin shpesh më pak të dukshme menjëherë. Fabrikat dhe objektet e prodhimit në Kosovë, duke përfshirë punishtet e vogla të përpunimit të metaleve, njësitë e prodhimit të tekstilit dhe operacionet më të mëdha të përpunimit të ushqimit, në përgjithësi nuk përjetojnë të njëjtën frekuencë të aksidenteve të papritura dhe të profilit të lartë. Megjithatë, ato karakterizohen shpesh nga rreziqe afatgjata dhe kumulative, të tilla si makineri të vjetruara që nuk kanë mbrojtje moderne, ekspozim i vazhdueshëm ndaj niveleve të larta të zhurmës, ventilim i pamjaftueshëm dhe stacione pune që ushtrojnë tendosje të vazhdueshme fizike mbi punëtorët. Monitorimi i inspektimeve të prodhimit sugjeron që këto lloje rreziqesh nuk kapen gjithmonë me thellësi të mjaftueshme gjatë inspektimeve rutinë. Në disa raste, praktikët e inspektimit theksuan shqyrtimin e dokumentacionit dhe treguesve zyrtarë të pajtueshmërisë, të cilët mund të përcjellin një përshtypje sigurie, ndërsa rreziqet më komplekse ose më pak të dukshme morën vëmendje të kufizuar. Ky model tregon nevojën për qasje inspektimi që përshtaten më mirë me profilin specifik të rrezikut të mjediseve të prodhimit, duke kombinuar shqyrtimin e dokumenteve me vlerësimin më të detajuar në vend të kushteve të punës.

Në disa inspektime prodhimi të monitoruara në vitin 2025, u shfaq një model i përsëritur në mënyrën se si u shqyrtua dhe interpretua dokumentacioni i vlerësimit të riskut. Inspektorët kërkuar vazhdimisht dokumentet e vlerësimit të riskut të kërkuara sipas Ligjit Nr. 04/L-161 për Sigurinë dhe Shëndetin në Punë, dhe në shumë raste prania e një dokumentacioni të tillë u trajtua si një tregues i përputhshmërisë. Ndërsa kjo pasqyron praktikën e saktë procedurale, monitorimi sugjeron që lidhja midis vlerësimeve të shkruara të riskut dhe kushteve në vend nuk është eksploruar gjithmonë në thellësi. Ekzistenca e dokumentacionit formal nuk garanton automatikisht që rreziqet e identifikuar po menaxhohen në mënyrë aktive ose që masat parandaluese zbatohen vazhdimisht në të gjithë procesin e prodhimit. Kjo nxjerr në pah një sfidë më të gjerë që shtrihet përtej inspektimeve individuale. Kur përputhshmëria vlerësohet kryesisht përmes kontrolleve të dokumentacionit, ekziston rreziku që mospërputhjet midis procedurave të shkruara dhe praktikave të përditshme të punës të mbeten të pazbuluara. Modeli përforcon rëndësinë e plotësimit të shqyrtimit të dokumenteve me vëzhgim sistematik të mjedisit të punës dhe verifikim se si adresohen rreziqet e identifikuar në praktikë, veçanërisht në mjediset e prodhimit ku rreziqet mund të jenë më pak të dukshme, por vazhdojnë me kalimin e kohës.

Trajnimi në lidhje me funksionimin e sigurt të makinerive përfaqëson një komponent të rëndësishëm të sigurisë në punë në prodhim. Rregulloret e punës së Kosovës kërkojnë që punëtorët e caktuar për të operuar lloje specifike të pajisjeve të marrin trajnim të përshtatshëm dhe që provat e një trajnimi të tillë të jenë të disponueshme gjatë inspektimeve. Monitorimi i inspektimeve të prodhimit në vitin 2025 tregon se inspektorët në përgjithësi e trajtuan këtë kërkesë duke kërkuar dokumentacion në lidhje me trajnimin e punëtorëve. Në shumë raste, prania e certifikatave, listave të pjesëmarrjes ose të dhënave të brendshme të trajnimit u trajtua

si provë e mjaftueshme e pajtueshmërisë. Ndërsa kjo qasje plotëson kërkesat procedurale, ajo nuk lejon gjithmonë një vlerësim të cilësisë, fushëveprimit ose efektivitetit praktik të trajnimit të ofruar. Vetëm shqyrtimi i dokumenteve mund të mos kapë nëse punëtorët kanë marrë udhëzime praktike, nëse trajnimi është i përshtatur për makina specifike në përdorim, ose nëse pajisjet po operohen në kushte të sigurta. Ky model sugjeron që inspektimet kanë tendencë të japin përparësi dokumentacionit të verifikueshëm mbi vlerësimin më të thellë se si trajnimi përkthehet në praktikë të përditshme në katin e punishtes. Adresimi i këtij boshllëku nuk nënkupton mungesë përprjeksh nga ana e inspektorëve, por përkundrazi nxjerr në pah kufizimet strukturore siç janë koha e kufizuar e inspektimit, nivelet e ndryshme të specializimit teknik dhe mungesa e mjeteve të standardizuara për vlerësimin e efektivitetit të trajnimit. Forcimi i udhëzimeve, metodologjive të inspektimit specifik për sektorin dhe qasjes në ekspertizë teknike mund të ndihmojnë në sigurimin që kërkesat e trajnimit të kontribuojnë më drejtpërdrejt në përmirësimin e rezultateve të sigurisë në mjediset prodhuese.

Mjediset e prodhimit gjithashtu tërheqin vëmendjen ndaj dimensionit shëndetësor të sigurisë dhe shëndetit në punë, një fushë që mbetet më e vështirë për t'u kapur brenda praktikave rutinë të inspektimit. Shumë impiante prodhimi përfshijnë ekspozim ndaj rreziqeve afatgjata shëndetësore, të tilla si zhurma e vazhdueshme, pluhuri, substancat kimike ose detyrat fizike të përsëritura që mund të kontribuojnë në sëmundjet profesionale me kalimin e kohës. Monitorimi i inspektimeve në vitin 2025 sugjeron që këta faktorë të lidhur me shëndetin përgjithësisht adresohen përmes verifikimit të bazuar në lista kontrolli dhe jo përmes matjes direkte ose vlerësimit të thelluar. Gjatë inspektimeve të vëzhguara, konsideratat shëndetësore zakonisht reflektoheshin në verifikimin e kërkesave themelore, të tilla si prania e pajisjeve të ndihmës së shpejtë, sinjalistikës ose dokumentacionit, ndërsa përdorimi i instrumenteve teknike për të matur nivelet e zhurmës, cilësinë e ajrit ose tregues të tjerë të ekspozimit nuk u vu re. Ky model tregon se qasjet aktuale të inspektimit mbështeten kryesisht në vëzhgimin vizual dhe shqyrtimin e dokumenteve, të cilat mund të jenë të pamjaftueshme për të kapur plotësisht rreziqet kumulative ose më pak të dukshme shëndetësore. Mungesa e mjeteve të matjes dhe ekspertizës së specializuar kufizon aftësinë e inspektorëve për të vlerësuar kushte të tilla në mënyrë gjithëpërfshirëse dhe tregon një boshllëk më të gjerë kapacitetesh brenda sistemit të inspektimit. Adresimi i këtij boshllëku do të kërkonte udhëzime më të qarta metodologjike, qasje në pajisje të përshtatshme dhe lidhje më të forta me ekspertizën e shëndetit në punë, në vend të një shqyrtimi më të madh të inspektorëve individualë.

Analiza e elementeve procedurale dhe substanciale në inspektimet e prodhimit tregon një çekuilibër të përsëritur midis asaj që kontrollohet zyrtarisht dhe asaj që vlerësohet në substancialitet. Të dhënat nga matrica e monitorimit tregojnë se një pjesë e konsiderueshme e çështjeve substanciale të sigurisë u regjistruan si të pa kontrolluara, duke treguar se fusha të caktuara rreziku ishin jashtë fokusit të vizitës së inspektimit. Në të njëjtën kohë, raportet e inspektimit shpesh pasqyrojnë një pamje përgjithësisht të kënaqshme të përputhshmërisë, shpesh bazuar në përfundimin e hapave proceduralë dhe praninë e dokumentacionit të kërkuar.

Kjo krijon një situatë ku inspektimet mund të duken efektive në letër, edhe pse kushtet më të gjera të punës nuk shqyrtohen në thellësi. Një qasje e tillë kufizon aftësinë e inspektimeve për të funksionuar si një mekanizëm paralajmërimi i hershëm, si për punëtorët që mbeten të ekspozuar ndaj rreziqeve të pamënaxhuara, ashtu edhe për punëdhënësit që mund të mos jenë në dijeni të problemeve themelore që më vonë mund të rezultojnë në lëndime, ndërprerje operacionale ose përgjegjësi ligjore. Kur inspektimet i japin përparësi plotësisë formale mbi identifikimin gjithëpërfshirës të rrezikut, mundësitë për parandalim zvogëlohen dhe veprimet korrigjuese shtyhen derisa rreziqet të bëhen më të dukshme ose akute.

Një sfidë e lidhur me këtë ka të bëjë me vazhdimësinë dhe ndjekjen brenda procesit të inspektimit. Monitorimi sugjeron që ndjekja e çështjeve të identifikuara në mjediset e prodhimit nuk është gjithmonë sistematike ose në kohë. Kur janë lëshuar udhëzime korrigjuese, mekanizmat për të siguruar që këto udhëzime janë zbatuar brenda afatit të caktuar kohor nuk kanë qenë vazhdimisht të dukshëm. Në praktikë, efektiviteti i ndjekjes duket se varet shumë nga trajtimi i rasteve individuale dhe jo nga një sistem i strukturuar për ndjekjen e afateve dhe vizitave të përsëritura. Kjo është e lidhur ngushtë me mbështetjen e vazhdueshme në menaxhimin e rasteve në letër, i cili kufizon kujtesën institucionale dhe e bën të vështirë sigurimin e vazhdimësisë në të gjitha inspektimet. Pa një sistem të besueshëm për të sinjalizuar veprimet korrigjuese në pritje dhe vizitat e menjëhershme të ndjekjes, inspektimet rrezikojnë të bëhen ndërhyrje të izoluar dhe jo pjesë e një procesi të qëndrueshëm të pajtueshmërisë. Forcimi i procedurave të ndjekjes dhe integrimi i tyre në një sistem të centralizuar ndjekjeje do të mbështeste një qasje më të qëndrueshme dhe parandaluese ndaj sigurisë së sektorit të prodhimit.

Marrëdhëniet e Punës: Kurthi i Formalizimit dhe Dilema e Orarit të Punës

Përveç sigurisë në punë, inspektimet e punës janë të ngarkuara edhe me zbatimin e të drejtave themelore të punës, duke përfshirë ekzistencën e kontratave të punës, regjistrimin për kontributet shoqërore dhe pajtueshmërinë me rregulloret e kohës së punës. Në vitin 2025, këto aspekte vazhduan të paraqisnin sfida të veçanta, veçanërisht në sektorët e orientuar drejt shërbimeve, siç janë gastronomia, shitja me pakicë dhe mikpritja, ku marrëveshjet fleksibile të personelit dhe praktikat informale janë më të zakonshme. Të dhënat e monitorimit sugjerojnë se dy çështje të lidhura ngushtë formësojnë rezultatet e zbatimit në këtë fushë.

E para ka të bëjë me mënyrën se si adresohet puna e padeklaruar gjatë inspektimeve, dhe **e dyta** lidhet me vështirësinë praktike të verifikimit të pajtueshmërisë me orarin e punës dhe periodhat e pushimit në mjedise dinamike shërbimi.

Kur inspektorët hasin punëtorë pa kontrata formale pune, korniza ligjore është e qartë. Ligji i Punës i Kosovës kërkon që të gjithë punonjësit të kenë një kontratë me shkrim dhe të jenë të regjistruar për sigurimet shoqërore, dhe puna e padeklaruar përbën një shkelje serioze me implikime fiskale dhe sociale. Vëzhgimet e monitorimit tregojnë, megjithatë, se inspektorët shpesh i japin përparësi formalizimit të shpejtë mbi sanksionimin e menjëhershëm. Në praktikë, kjo qasje zakonisht përfshin lëshimin e një udhëzimi korrigjues që i jep punëdhënësit një periudhë të shkurtër për të regjistruar punëtorët dhe për të paraqitur prova të pajtueshmërisë. Nga një perspektivë administrative, kjo metodë mund të çojë në përmirësime të shpejta në pajtueshmërinë formale, pasi punëdhënësit përgjithësisht përgjigjen duke rregulluar marrëdhëniet e punësimit brenda afatit të caktuar kohor. Në të njëjtën kohë, përdorimi i gjerë i udhëzimeve korrigjuese në vend të sanksioneve ngre pyetje në lidhje me efektin afatgjatë pengues të kësaj qasjeje. Kur formalizimi arrihet pa penalitete financiare, struktura e nxitjes mund të inkurajojë pa dashje marrjen e riskut, veçanërisht në sektorët ku marzhet janë të ngushta dhe kostot e punës menaxhohen nga afër.

Të dhënat e monitorimit pasqyrojnë frekuencën me të cilën përdoren udhëzimet korrigjuese në rastet e punës së padeklaruar, shpesh pa gjoba shoqëruese. Ndërsa kjo praktikë kontribuon në rritjen e shifrave të regjistrimit në afat të shkurtër, ajo gjithashtu nxjerr në pah një tension midis promovimit të pajtueshmërisë dhe besueshmërisë së zbatimit. Mungesa e pasojave të menjëhershme mund të dobësojë efektin sinjalizues të inspektimeve dhe mund të nxisë pritjet midis punëdhënësve se puna e padeklaruar do të adresohet së pari përmes paralajmërimeve në vend të gjobave. Adresimi i këtij ekuilibri nuk kërkon domosdoshmërisht braktisjen e qasjeve korrigjuese, por kërkon kritere më të qarta se kur duhet të zbatohen sanksionet dhe si përshkallëzohet mosrespektimi i përsëritur ose i qëllimshëm. Një kuadër zbatimi më transparent dhe i qëndrueshëm do të forconte si parandalimin ashtu edhe drejtësinë, duke ruajtur

njëkohësisht aftësinë e Inspektoratit për të inkurajuar formalizimin dhe dialogun me punëdhënësit në sektorët ku informaliteti mbetet i ngulitur në mënyrë strukturore.

Lidhur me këtë është vështirësia e verifikimit të orëve të punës dhe orëve shtesë në sektorë si gastronomia, shitja me pakicë, shërbimet e sigurisë dhe shërbime të tjera. Ligji i Punës përcakton kufij të qartë - zakonisht 40 orë në javë standarde, me deri në 8 orë orë shtesë të lejuara (dhe të paguara me një premisë), dhe mandate për ditët e pushimit dhe festat zyrtare të paguara. Megjithatë, është sekret i hapur se në shumë restorante, dyqane dhe kompani private sigurie, punonjësit punojnë rregullisht përtej këtyre kufijve. "Turnet e dyfishta" dhe javët e punës 6-ditore (ose edhe 7-ditore) nuk janë të rralla, shpesh pa kompensim të përshtatshëm për orët shtesë. Inspektorët e punës kanë për detyrë të kontrollojnë të dhënat e kohës dhe të sigurojnë pajtueshmërinë, por verifikimi është në thelb sfidues. Punëdhënësit që shkelin rregullat e orëve zakonisht mbajnë dy grupe të dhënash: një zyrtar (që tregon të gjithë bukur brenda 8 orëve në ditë) dhe realitetin jozyrtar (punëtorët që punojnë 10-12 orë në ditë). Gjatë inspektimeve, inspektorët zakonisht kërkojnë të shohin regjistrat e kohës së punës ose oraret. Nuk është çudi që këto dokumente pothuajse gjithmonë duken normale, sepse çdo punëdhënës mjaftueshëm i zgjuar për të kërkuar orë kaq të gjata pune është gjithashtu mjaftueshëm i zgjuar për të mos i dokumentuar ato me vërtetësi.

Monitorimi tregon se verifikimi i orarit të punës në inspektimet e sektorit të shërbimeve është veçanërisht i kufizuar nga koha, burimet dhe dizajni i inspektimit. Në shumicën e rasteve, inspektorët mbështeten në oraret, të dhënat e pagave ose fletët e pranisë të ofruara nga punëdhënësi si bazë kryesore për vlerësimin e përputhshmërisë me rregulloret e kohës së punës. Kur këto të dhëna duken formalisht në përputhje me kërkesat ligjore, inspektimet kanë tendencë të vazhdojnë pa verifikim më të thellë. Ndërsa kjo qasje u lejon inspektorëve të mbulojnë një numër të madh vendesh pune brenda afateve kohore të kufizuara, ajo gjithashtu kufizon aftësinë e tyre për të zbuluar mospërputhjet midis orareve të regjistruara dhe orëve aktuale të punës. Metodat më të thelluara të verifikimit, të tilla si intervistat konfidenciale me punëtorët, analiza e periudhave të shumëfishta të pagave ose vizitat e synuara jashtë orarit standard të punës, rrallë janë të realizueshme brenda inspektimeve rutinë. Si rezultat, praktika të tilla si turnet e zgjatura, orët shtesë të paregjistruara ose rregullimet informale të orarit mund të mbeten jashtë fushëveprimit të zbulimit, jo për shkak të mbikëqyrjes, por sepse modelet aktuale të inspektimit i japin përparësi efikasitetit dhe mbulimit mbi thellësinë hetimore.

Një dinamikë e ngjashme vlen edhe për zbatimin e periudhave të pushimit javor dhe kompensimin për punën e kryer gjatë festave zyrtare. Ndërsa inspektorët identifikojnë shkelje në rastet kur mosrespektimi është lehtësisht i dukshëm, modelet më komplekse të organizimit të kohës së punës janë më të vështira për t'u vlerësuar brenda kufizimeve të një vizite të vetme. Marrëveshjet e planifikimit me rotacion, ngarkesat e punës që luhaten dhe mbajtja e të dhënave në letër mund të errësojnë situatat ku punëtorët tejkalojnë në mënyrë efektive kufijtë ligjorë gjatë periudhave më të gjata. Pa qasje sistematike në të dhëna gjatësore ose kohë të dedikuara për

analizë të detajuar të listës, inspektimet kanë tendencë të përqendrohen në pajtueshmërinë e shpejtë dhe jo në ekspozimin kumulativ ndaj orëve të tepërta të punës. Ky kufizim thekson rëndësinë e fushatave të synuara të inspektimit, metodologjive të specializuara dhe mjeteve të përmirësuara të të dhënave për sektorët ku abuzimet me kohën e punës janë strukturalisht më të vështira për t'u identifikuar vetëm përmes praktikave standarde të inspektimit.

Shëndeti në Punë dhe Mungesa e Specialistëve

Një nga komponentët më kritikë, por kronikisht të neglizhuar, të inspektimit të punës në Kosovë është "Shëndeti" në Sigurinë dhe Shëndetin në Punë (SSHP). Ndërsa çështjet e sigurisë (si aksidentet, lëndimet, rreziqet fizike) marrin të paktën njëfarë vëmendjeje, ana shëndetësore - parandalimi i sëmundjeve që lidhen me punën, monitorimi i shëndetit të punëtorëve dhe siguri i mjediseve të shëndetshme të punës - praktikisht mungon në veprim. Arsyeja themelore për këtë boshllëk është mungesa e madhe e ekspertizës: Kosova ka më pak se 25 specialistë të licencuar të Mjekësisë së Punës në të gjithë vendin. Në fakt, që nga viti 2024, nga afërsisht 4,800 mjekë në Kosovë, vetëm rreth 20 ishin specializuar në mjekësinë e punës ², dhe ky numër nuk është rritur ndjeshëm që atëherë (disa specialistë të rinj mund të kenë përfunduar trajnimin kohët e fundit, por disa mjekë veteranë janë pensionuar, duke e mbajtur totalin jashtëzakonisht të ulët). Kjo mungesë do të thotë që shumica e vendeve të punës nuk kanë qasje në shërbimet e shëndetit në punë, dhe vetë Inspektorati i Punës nuk ka një grup ekspertësh mjekësorë për t'u mbështetur për inspektime ose konsultime. Në thelb, sistemit të Kosovës i mungon "krahu mjekësor" i zbatimit të SSHP-së.

Mungesa e mjekëve të punës ka disa pasoja konkrete. Sipas ligjit, disa industri me risk të lartë supozohet të kenë kontrole të rregullta mjekësore për punëtorët (për shembull, radiografi të mushkërive për minatorët ose punëtorët e fabrikës të ekspozuar ndaj pluhurit, teste dëgjimi për ata në mjedise të zhurmshme, etj.), dhe punëdhënësit duhet të mbajnë të dhëna mjekësore të aftësisë së punëtorëve për detyrë. Në praktikë, këto kërkesa rrallë përmbushen sepse mezi ka mjekë pune për të kryer ekzaminime të tilla ose për të udhëzuar punëdhënësit për atë që nevojitet. Monitorimi ynë vuri re se sa herë që inspektorët pyesnin për raportet mjekësore ose mbikëqyrjen shëndetësore, rezultati ishte pothuajse gjithmonë ose "i pazbatueshëm" ose një "✓ + " sipërfaqësor nëse punëdhënësi tregonte ndonjë provë të një shënimi mjekësor. Por këto ishin përgjithësisht shënime të një mjeku të përgjithshëm, jo lloji i mbikëqyrjes sistematike të shëndetit në punë të parashikuar nga ligji. Vetë inspektorët shpesh i anashkalojnë këto pyetje tërësisht (të regjistruara si X në të dhënat tona) sepse nuk presin që punëdhënësit të kenë asgjë, dhe ndoshta sepse inspektorët nuk janë të trajnuar se çfarë të kërkojnë në lidhje me dokumentacionin e shëndetit në punë. Për shembull, një inspektim në një fabrikë kimike përfshinte një pyetje nëse punëtorët kishin ekzaminime periodike mjekësore. Punëdhënësi paraqiti disa certifikata nga mjekë të mjekësisë familjare që deklarorin se punëtorët ishin "të aftë për punë". Inspektori e pranoi këtë dhe vazhdoi. Nuk kishte asnjë analizë nëse këta punëtorë ishin kontrolluar për efektet e ekspozimit ndaj kimikateve, as ndonjë hetim për sëmundje specifike profesionale.

Çështja strukturore shkon përtej inspektimeve individuale: Kosova as nuk ka një listë kombëtare të sëmundjeve profesionale (sëmundjeve të lidhura me punën). Kjo do të thotë se nuk ka njohje formale të, për shembull, sëmundjes së mushkërive të zeza nga minierat ose dëmtimeve kronike

²Altina Marmullaku . 2024. *Posta e Shqipërisë*. Qasur në: <https://albanianpost.com/kosova-me-mungese-te-specializanteve-ne-mjekesine-e-punes/>

të shpinës nga puna manuale, etj., si sëmundje profesionale për të cilat punëdhënësit dhe shteti janë përgjegjës. Nëse punëtorët zhvillojnë gjendje të tilla, ka pak mundësi për kompensim ose veprime parandaluese, sepse ato nuk gjurmohen. Kush do të ishin ekspertët për të identifikuar dhe certifikuar sëmundje të tilla? Mjekët e punës, nga të cilët pothuajse nuk ka asnjë aktiv. Siç vuri në dukje Pleurat Sejdiu, kreu i Dhomës Mjekësore, Kosova është një nga vendet e pakta në botë që nuk ka këtë listë, dhe *"kush do të ishte më i përshtatshëm për ta adresuar këtë sesa mjekët e punës?"*³. Është një pyetje retorike që nënvizon se si mungesa e specialistëve lë një boshllëk të madh.

Për më tepër, institucionet që ekzistojnë për mjekësinë e punës janë në prag të kolapsit. Qendra Kombëtare e Mjekësisë së Punës në Gjakovë, në vitin 2025, thuhet se kishte vetëm një mjek pune në staf, dhe ai mjek ishte gati të dilte në pension. Në fakt, një raport nga viti 2022 theksoi se katër nga grupi i vogël i mjekëve të punës kishin dalë së fundmi në pension dhe shumica e të tjerëve ishin afër moshës së pensionit. Asnjë specialist i ri nuk ishte trajnuar për më shumë se dy dekada derisa një grup i vogël prej pesë rezidentësh filloi trajnimin në vitin 2021. Që nga viti 2025, edhe nëse këta pesë përfundojnë specializimin, Kosova ende nuk do të ketë mjaftueshëm për t'u shërbyer qindra mijëra punëtorëve ose për të integruar nga një në secilën ndërmarrje të madhe, siç parashikon idealisht ligji. Tubacioni i ekspertizës u ndërpre në mënyrë efektive për 20 vjet, dhe ne po i shohim pasojat tani.

Për Inspektoratin e Punës, kjo do të thotë që inspektorët e tij zakonisht nuk përfshijnë asnjë ekspert mjekësor, dhe as nuk koordinohen me asnjë kur vlerësojnë kushtet e vendit të punës. Nëse hasin, për shembull, një ankesë për punëtorët që sëmuren nga ekspozimi ndaj kimikateve, ata kanë kapacitet të kufizuar për ta hetuar atë siç duhet. Inspektorët nuk janë toksikologë; ata mund të kontrollojnë nëse ekziston ventilimi i duhur ose nëse sigurohen pajisje mbrojtëse, por ata nuk do të matin cilësinë e ajrit ose nivelet e plumbit në gjakun e punëtorëve.

Theksi i kufizuar në shëndetin në punë brenda inspektimeve ndikon gjithashtu në qasjet parandaluese, veçanërisht në lidhje me ergonominë dhe faktorë të tjerë që lidhen me lëndimet dhe sëmundjet afatgjata. Rreziqet ergonomike, duke përfshirë lëvizjet e përsëritura, trajtimin manual të ngarkesave dhe tendosjen e vazhdueshme fizike, përfaqësojnë një burim të rëndësishëm të problemeve kronike shëndetësore për punëtorët në sektorë të shumtë. Të dhënat e monitorimit sugjerojnë se këto rreziqe rrallë shqyrtohen gjatë inspektimeve rutinë, kryesisht sepse kornizat aktuale të inspektimit janë të orientuara drejt pajtueshmërisë me kërkesa më lehtë të verifikueshme. Në praktikë, inspektimet kanë tendencë të përqendrohen në dokumentacionin kontraktual, certifikimin e pajisjeve dhe rregullimet e përgjithshme të sigurisë, ndërsa pyetjet që lidhen me hartimin e ngarkesës së punës, rotacionin e detyrave ose kërkesat fizike nuk adresohen në mënyrë sistematike. Si rezultat, mundësitë për të identifikuar dhe parandaluar lëndimet kumulative shpesh humbasin. Dimensionin shëndetësor të Sigurisë dhe

³ Ekonomia Online. 2022. Qasur në: <https://ekonomiaonline.com/mjekesia-e-punes-drejt-shuarjes-vetem-20-jane-specializuar-ne-mjekesine-e-punes/>

Shëndetit në Punë është pra i pranishëm në terminologjinë ligjore dhe shabllonet e inspektimit, por më pak i zhvilluar në zbatimin praktik. Forcimi i kapacitetit parandalues në këtë fushë do të kërkonte udhëzime më të qarta mbi vlerësimin e rrezikut ergonomik, bashkëpunim më të ngushtë me ekspertizën e shëndetit në punë dhe mjete inspektimi që lejojnë që rreziqet që lidhen me shëndetin të shqyrtohen së bashku me kontrollet tradicionale të sigurisë.

Kjo mangësi ka implikime edhe për integrimin në BE. **Kapitulli 19 i acquis të BE-së** (Politika Sociale dhe Punësimi) jo vetëm që mbulon ligjet e punës dhe sigurinë, por edhe shërbimet e shëndetit në punë dhe masat parandaluese shëndetësore në punë. Ndërsa Kosova ka miratuar ligje që kërkojnë në mënyrë nacionale nga punëdhënësit të sigurojnë mbikëqyrjen e shëndetit të punëtorëve, këto janë mandate boshe pa personel për t'i zbatuar ato. Komisioni Evropian ka vënë në dukje në mënyrë implicite dobësitë në këtë fushë, duke i kërkuar Kosovës të zbatojë standardet e shëndetit dhe sigurisë dhe të forcojë kapacitetet. Forcimi i kapaciteteve në këtë kontekst do të thotë trajnimi i më shumë ekspertëve dhe integrimi i shëndetit në regjimin e inspektimit.

Në fund të fundit, lidhja që mungon është kapitali njerëzor: mjekët dhe specialistët që mund të kapërcejnë hendekun midis vendeve të punës dhe shkencës mjekësore. Ringjallja e mjekësisë së punës në Kosovë është një detyrë afatgjatë pasi kërkon hapjen e më shumë vendeve të specializimit në Universitet (i cili, pas një pauze prej dy dekadash, filloi përsëri vetëm kohët e fundit), nxitjen e mjekëve të rinj për të hyrë në këtë fushë dhe ndoshta rikthimin e ekspertëve në pension në bazë konsultimi ndërkohë. Inspektorati i Punës mund të krijojë ndërkohë një njësi të vogël ose task forcë për shëndetin në punë, ndoshta duke kontraktuar një ose dy nga specialistët ekzistues me kohë të pjesshme për të këshilluar inspektorët, për të zhvilluar udhëzime dhe për të trajtuar raste komplekse. Për shembull, kur një inspektor has një fabrikë me rreziqe kimike, ai rast mund t'i referohet specialistit për një vlerësim dhe rekomandime të hollësishme. Pa hapa të tillë, "Shëndeti" në SSHP do të mbetet praktikisht i pazbatuar. Sëmundjet profesionale të punëtorëve do të vazhdojnë të fluturojnë pa u vënë re, duke u regjistruar vetëm kur janë mjaftueshëm akute për t'u shfaqur në statistikat e përgjithshme të kujdesit shëndetësor (të cilat vetë shpesh nuk i gjurmojnë kushtet deri te shkaqet në vendin e punës). Në një farë mënyre, Kosova aktualisht është e verbër ndaj një spektri të tërë të çështjeve të punës.

Të dhënat dhe transparencia

Një nga pengesat më sistematike për inspektim efektiv të punës në Kosovë - që përfshin të gjitha çështjet e diskutuara deri më tani - është qasja e vjetëruar e Inspektoratit ndaj të dhënave dhe mbajtjes së regjistrave. Në vitin 2025, Inspektorati Qendror i Punës ishte ende kryesisht i bazuar në letër, duke u mbështetur në regjistra të shkruar me dorë, formularë raportesh me kopje karboni dhe arkiva fizike. Kjo është ajo që ne e quajmë paraliza e "Bllokut Indigo" - një referencë për letrën me kopje karboni me ngjyrë indigo që përdoret ende në broshurat e raporteve. Ky sistem i vjetëruar ka disa efekte të dëmshme: pengon analizën në kohë reale, errëson transparencën dhe lejon që shumë shkelje (dhe shkelës) të rrëshqasin nëpër çarjet e mbikëqyrjes.

Së pari, merrni në konsideratë ndikimin në efikasitetin dhe analizën e brendshme. Çdo inspektor del me një broshurë me formularë të trefishtë, shkruan manualisht gjetjet, shkëpus kopje për punëdhënësin, zyrën rajonale, etj. Të dhënat nga këto raporte, duke përfshirë numrin e shkeljeve, llojet e shkeljeve, emrat e kompanive, çdo shkelje të përsëritur, nuk futen automatikisht në një bazë të dhënash qendrore. Në vend të kësaj, dikush do të duhej t'i përpilonte ato manualisht, gjë që në praktikë ndodh rrallë dhe vetëm për statistikën bazë vjetore. Nuk ka një sistem dixhital të menaxhimit të rasteve ku një inspektor mund të kërkojë shpejt historinë e një vendi pune para se të vizitojë. Një kantier ndërtimi ishte urdhëruar të përmirësonte skelet në një inspektim në fillim të vitit 2025; kur një ankesë e re çoi në një inspektim tjetër në fund të vitit 2025, inspektori nuk ishte në dijeni të urdhrit të kaluar dhe iu thanë të njëjtat justifikime nga kompania sikur të ishte një problem i herës së parë. Një sistem dixhital mund të kishte sinjalizuar se kjo kompani është një shkelëse e përsëritur, duke e udhëzuar inspektorin të merrte një qëndrim më të ashpër (p.sh., të vendoste gjoba në vend të paralajmërimeve). Sistemi aktual i letrës e bën pothuajse të pamundur ndjekjen sistematike të përsëritjes së krimit.

Për më tepër, analiza agregate, siç është identifikimi i trendeve (p.sh., cilët sektorë kanë më shumë shkelje, cilat lloje shkeljesh janë më të zakonshme, cilat rajone kanë performancë të dobët në zbatim të ligjit) është shumë e kufizuar. Në një epokë ku analiza e të dhënave mund të përmirësojë shumë synimin e inspektimeve dhe përgjigjet politike, Inspektorati i Kosovës është i bllokuar në shekullin e 20-të.

Mungesa e transparencës është një tjetër kosto e mosdixhitalizimit. Aktualisht, nëse publiku ose media apo edhe agjencitë e tjera qeveritare duan të dinë, të themi, se sa inspektime janë kryer këtë muaj dhe me çfarë rezultatesh, nuk ka një mënyrë të lehtë. Inspektorati herë pas here publikon shifra përmbledhëse në konferenca për shtyp ose botime vjetore, por të dhënat e detajuara nuk janë të arritshme. Një iniciativë për transparencë do të ishte të kishte një panel kontrolli online ose një portal të dhënash të hapura ku publikohen rezultatet e inspektimit (minus detajet konfidenciale). Kjo është e realizueshme vetëm me një sistem dixhital që e ushqen atë. Publiku ka të drejtë të dijë, për shembull, nëse ndodh një aksident serioz, nëse ajo kompani është inspektuar dhe, nëse po, çfarë është gjetur ose çfarë ka munguar. Sipas regjimit aktual, informacione të tilla shpesh dalin vetëm përmes gazetarisë investigative ose aspak. Optimizmi

mund të ngjallë mosbesim publik dhe gjithashtu potencialisht të maskojë zbatimin jokonsistues. Me të dhënat dixhitale, mund të analizohet nëse kompani ose sektorë të caktuar marrin trajtim të favorshëm (p.sh., gjithmonë të gjenden në përputhje pavarësisht provave që tregojnë të kundërtën, ose rrallë të inspektohen fare). Pa të, gjithçka është në errësirë.

Përvoja jonë e monitorimit nxori në pah shembuj të vegjël, por domethënës, se si mungesa e mjeteve dixhitale i pengon inspektorët në terren. Në një rast, një inspektor mbërriti në një kompani prodhuese dhe e pyeti punëdhënësin nëse ishin inspektuar vitin e kaluar. Punëdhënësi tha jo (me të vërtetë, siç konfirmuan të dhënat tona më vonë). Por e vetmja mënyrë që inspektori mund ta verifikonte këtë do të ishte të telefononte zyrën qendrore ose të shfletonte dosjet në letër - një hap jorealit në vend. Nëse inspektori do të kishte një tabletë me qasje në një bazë të dhënash qendrore, ai mund të shihte menjëherë historikun e inspektimit. Kjo ka rëndësi sepse qasja ndaj një inspektimi të parë mund të ndryshojë nga një inspektim pasues. Siç ishte, inspektorët shpesh mbështeteshin në fjalën e punëdhënësit për gjëra të tilla si vizitat e mëparshme ose nëse ishte paguar një gjobë. Kuptohet, disa punëdhënës mund të mos jenë të sinqertë nëse kanë diçka për të fshehur. Asimetria e informacionit favorizon punëdhënësit që nuk i përmbushin kërkesat.

Një dimension tjetër është pamundësia për të bërë monitorim në kohë reale ose bashkëpunim ndër-agjenci. Për shembull, Administrata Tatimore (e cila lufton punën e padeklaruar) dhe Inspektorati i Punës idealisht duhet të ndajnë të dhëna. Administrata Tatimore e Kosovës (ATK) në operacionet e përbashkëta të fundit gjeti shumë punëtorë të padeklaruar dhe ata koordinohen me inspektorët e punës në disa bastisje. Megjithatë, bashkëpunimi i vazhdueshëm pengohet nga fakti se të dhënat e inspektimit të punës nuk janë në një format të lehtë për t'u ndarë. Një sistem dixhital inspektimi mund t'u lejojë organeve të tjera zbatuese (me masa mbrojtëse të duhura) të shohin informacionin përkatës, siç janë cilat kompani kanë një histori shkeljesh të punës ose ku janë gjetur më parë punëtorë të padeklaruar. Kjo sinergji është aktualisht e dobët. Nëse një inspektor shkon në një kompani që ATK e ka raportuar për evazion fiskal, ata mund të mos e dinë fare dhe anasjelltas, përveç nëse bëhen kontakte informale.

Një zhvillim i dukshëm institucional gjatë kësaj periudhe ka qenë futja në përdorim e një Sistemi Elektronik të Inspektimit të Punës, i zhvilluar me mbështetjen e Organizatës Ndërkombëtare të Punës dhe Ambasadës Suedeze. Sistemi është pilotuar tashmë dhe inspektorët janë trajnuar për përdorimin e tij, duke shënuar një hap të rëndësishëm drejt modernizimit të praktikave të inspektimit. Sipas informacionit të disponueshëm në fund të vitit 2025, sistemi ishte ende në një fazë zbatimi, me shtrirje të plotë në të gjitha rajonet që pritet të fillojë në vitin 2026. Gjatë periudhës së monitorimit, inspektimet vazhduan të mbështeteshin kryesisht në raportimin në letër, duke reflektuar natyrën kalimtare të kësaj reforme dhe jo mungesën e progresit. Ndërsa përfitimet e dixhitalizimit nuk ishin ende të dukshme në punën e përditshme të inspektimit, investimet përgatitore të bëra sugjerojnë se po vendosen themelet institucionale për ndryshim.

Rekomandime

1. Rishikimi i sanksioneve për të forcuar parandalimin, duke ruajtur njëkohësisht kapacitetin korrigjues.

Korniza e sanksionimit duhet të përshtatet për të dalluar më mirë midis mosrespektimit administrativ dhe shkeljeve të qëllimshme ose të përsëritura. Listat e gjobave për shkelje të rënda të sigurisë në punë dhe punën e padeklaruar duhet të rishikohen përmes legjislacionit dytësor, me dënime përshkallëzuese për shkelësit recidivist të mbështetura nga gjurmimi sistematik sapo sistemi elektronik i inspektimit të jetë funksional. Udhëzimet korrigjuese duhet të mbeten të disponueshme, por gjobat e menjëhershme duhet të bëhen përgjigja e paracaktuar kur mosrespektimi është i qëllimshëm, i përsëritur ose i lidhur me rrezik të lartë. Kriteret e qarta të brendshme për sanksionimin do të përmirësonin qëndrueshmërinë dhe do të përforconin efektin parandalues të inspektimeve.

2. Forcimi i zbatimit të urdhrave të "ndalimit të punës" përmes përshkallëzimit të strukturuar dhe koordinimit.

Efektiviteti i urdhrave të Ndërprerjes së Punës duhet të përforcohet përmes ndjekjes së detyrueshme brenda afateve kohore të përcaktuara dhe protokolleve formale të koordinimit me autoritetet komunale dhe zbatimin e ligjit aty ku rreziqet vazhdojnë. Aktiviteti i vazhdueshëm në kundërshtim me një urdhër Ndërprerjeje të Punës në situata rreziku të menjëhershëm duhet të referohet sistematikisht për vlerësim sipas dispozitave ekzistuese penale që lidhen me rrezikimin e sigurisë. Kjo qasje rrit parandalimin, ndërkohë që mbetet plotësisht në përputhje me kuadrin ligjor aktual.

3. Standardizimi i vendimmarrjes së inspektimit dhe sigurimi i cilësisë

Rezultatet e inspektimit do të përfitonin nga udhëzime më të qarta të brendshme mbi vendimmarrjen, duke përfshirë kur masat korrigjuese janë të përshtatshme, kur kërkohen sanksione dhe si përshkallëzohen shkeljet e përsëritura. Standardizimi do të zvogëlonte ndryshueshmërinë midis rajoneve dhe inspektorëve, do të forconte sigurinë ligjore për punëdhënësit dhe do të rriste besimin e publikut. Mekanizmat e brendshëm të sigurimit të cilësisë duhet të përqendrohen në shqyrtimin mbikëqyrës, trajnimin e synuar dhe zhvillimin e vazhdueshëm profesional, me masa llogaridhënieje të zbatuara në mënyrë proporcionale dhe të vazhdueshme.

4. Adresimi i kufizimit të kapaciteteve përmes specializimit të synuar dhe planifikimit të personelit

Duhet të ndërmerret një vlerësim i strukturuar i personelit të inspektoratit dhe nevojave për aftësi për të përafruar burimet me profilet e rrezikut sektorial dhe standardet ndërkombëtare. Strategjitë e rekrutimit duhet të përparësojnë ekspertizën teknike dhe inxhinierike relevante për

sektorët me rrezik të lartë, së bashku me kapacitetin e përgjithshëm të inspektimit. Ndërkohë, mund të merret në konsideratë përdorimi i kontrolluar i ekspertizës teknike të jashtme për inspektime komplekse, në varësi të mandateve të qarta, mbrojtjeve të pavarësisë dhe mbikëqyrjes.

5. Përmirësimi i metodologjisë së inspektimit specifik për sektorin, me përparësi ndërtimin dhe prodhimin

Mjetet e inspektimit duhet të shkojnë përtej listave të përgjithshme të kontrollit drejt protokolleve specifike për sektorin që pasqyrojnë profile të dallueshme rreziku. Në ndërtim, duhet të institucionalizohet një koordinim më i ngushtë me inspektoratet komunale dhe synimi i vendeve me rrezik të lartë bazuar në rrezik. Në prodhim dhe sektorë të tjerë teknikë, protokollet duhet të nxisin një vlerësim më të thellë të sigurisë së makinerive, ergonomisë dhe rreziqeve që lidhen me procesin. Mekanizmat parandalues, siç janë komitetet e sigurisë në vendin e punës, duhet të inkurajohen dhe verifikohen si pjesë e inspektimeve rutinë.

6. Integrimi i shëndetit në punë në mënyrë më efektive në praktikën e inspektimit

Dimensioni shëndetësor i Sigurisë dhe Shëndetit në Punë kërkon vëmendje të përkushtuar politike. Zgjerimi i kapacitetit kombëtar të mjekësisë së punës duhet të prioritetizohet përmes rrugëve të specializuara të financuara dhe bashkëpunimit ndër-institucional. Brenda sistemit të inspektimit, duhet të krijohet një funksion koordinimi për shëndetin në punë për të mbështetur inspektorët, për të zhvilluar udhëzime dhe për të lehtësuar referimet. Metodologjitë e inspektimit duhet të bëjnë dallimin e qartë midis dokumentacionit të përgjithshëm mjekësor dhe mbikëqyrjes shëndetësore specifike për profesionin, veçanërisht në sektorët e ekspozuar ndaj riskut.

7. Sigurimi i zbatimit dhe përdorimit efektiv të sistemeve dixhitale të inspektimit për të mbështetur parandalimin dhe llogaridhënien.

Zbatimi i plotë i Sistemit Elektronik të Inspektimit të Punës duhet të trajtohet si një përparësi qendrore e reformës. Përtej vendosjes teknike, suksesi do të varet nga integrimi në rrjedhat e përditshme të punës, përdorimi i vazhdueshëm nga inspektorët dhe mbikëqyrja menaxheriale. Mjetet dixhitale duhet të mbështesin ndjekjen e afateve, monitorimin e ndjekjes, zbulimin e recidivizmit dhe planifikimin e inspektimit bazuar në rrezik. Të dhënat e agreguara të gjeneruara nga sistemi duhet të informojnë diskutimin e politikave, dialogun social dhe raportimin publik, duke forcuar transparencën dhe besimin.